

DUPKA GYÖRGY

„A SZERENCSE ÚGY FOROG...”

AVAGY ÖT HATALOM- ÉS ÁLLAMPOLGÁRSÁG-VÁLTÁS FORGATAGÁBAN

„A szerencse úgy forog:
Ungvárból lett Uzsgorod,
Munkácsból lett Mukacsevo.
Isten látja, egyik se jó!”

(Fülöp Árpád: *Csonka dal*)

A székely családból származó, de Ungváron letelepedett *Fülöp Árpád* (1863–1953) költő, gimnáziumi tanár versének részlete találóan érzékelteti az impériumváltozást Kárpátalján. A vers keletkezésének ideje ugyanis egybeesik „négymegyényi” régióink elcsatolásával Magyarországtól Cseh-szlovákiához. Azóta *Vári Fábian László* versnyelvén szólva a „felnegyelt haza” trianoni keresztjét nemzedékeken át cipeljük.

Kárpátalja megtartásának reménye családomban is teljesen szertefoszlott, amikor egy gaztett örökké emlékezetes maradt, ugyanis március 7-én Masaryk névnapján a nyílt utcán cseh katonák „*elvakult dühének esett áldozatul*” az ártatlan, dunántúli származású *Posch Alajos* újságíró. Az orvosok megállapítása szerint „*28 halálos szúrást és számos zúzódást ejtettek rajta*”. Óvintézkedések közepette temették el az ungvári *Kálvárián*, utolsó útjára ezrek kísérték el, akik néma tiltakozással ítélték el a területhódítók túlkapasait. Még a rendszerváltás előtt megígértem a mártír hírlapíró budapesti hozzátartozójának, hogy nagybátyájának sírját gondozni fogjuk. Az alkalmanként megejtett sírszemlén, ha ránézek a brutálisan meggyilkolt lapszerkesztő fejfájára, akaratlanul ökölbe rándul a kezem, hiszen megalázott közösségünknek ő volt az első trianoni áldozata.

Így kerültünk Trianon túszaiként egyik államból a másikba, miközben az anyaország szeretetet sugárzó ölelésére vártunk. Ezt még a fentebb idézett *Fülöp Árpád* is megélte, amikor az első bécsi döntés következtében párjával együtt könnyes szemmel és virágokkal üdvözölték az Ungvárra bemasírozó magyar honvédeket. 1938. november 2-án írta a *Csonka dal* második versszakát, melyet megtalált naplójából vettem át:

„A szerencse-kerék úgy jár:
Uzshorodból lett már Ungvár;
Azt kiáltja úr és munkás:
Mukacsevó ismét Munkács!”

Akkortájt a megismételhetetlen örömujjongásban még a költő sem gondolta, hogy öt év múltán a reményteljes visszatérés bevégeztetett és újra leszakadtunk az anyaország kebeléről. Sőt, a győztesek a kollektív bűnösség elvét alkalmazzák a legyőzöttek ellen, mert egyetlen bűnünk a származásunk volt.

1944. október végén a tatárdúlásra emlékeztető oroszdulás a zsigeréig megrendítette a dalnokot is, fájdalom szorongatta szívét, miközben a naplójában az első, fentebb idézett versszakot drámai hangzású refrénként a *Csonka dalhoz* illesztette:

„A szerencse úgy forog:
Ungvárból lett Uzsgorod,
Munkácsból lett Mukácsevo;
Isten látja, egyik se jó!”

Hozzá tartozóitól tudom, hogy a 41 544 sorból álló gigászi *Hunyadi eposz* szerzője, a helyi magyarság lámpásembere ezt követően a szemeteskosárba dobta a tollát. A szovjet népiirtást látva az úgynevezett „trianoni búskomorság” áldozata lett, örökös magányba temetkezett, többé egy sort sem írt. A négy impérium- és állampolgárság-váltást átélő költő 90 éves korában halt meg Ungváron, ahol 60 esztendő telt „az Ung vize mellett.” Barátom, *Ivaskovics József* zeneszerző a *Csonka dal* azóta megzenésítette, és a *Credo verséneklő* együttes felvette programjába.

Az anyaországban és szerte a nagyvilágban ki hitte volna akkor, hogy ennyire fáj Trianon! Ilyenkor a magyar királyi csendőrré, majd az amerikás nagyapámra és sorstársaira gondolok, akik az Osztrák-Magyar Monarchia területén beleszülettek a magyar állampolgárságba, majd megkérdésük nélkül csehszlovák állampolgárok, utána pedig újra magyar állampolgárok lettek. Kérészetű volt a boldogságérzetük. A háborúvesztés miatt következett a szovjet megszállás. Ezúttal a szovjet állampolgárságot kényszerítették a költő népes családjára, melynek férfitagjait kegyetlenül meghurcolták.

A Gulág-Gupvi lágert megjárt apám és nemzedéke szintén volt csehszlovák, újra magyar, szovjet és ukrán állampolgár, miközben jószerével ki sem mozdult

tiszaháti fatornyos szülőfalujából. Úgy született és úgy halt meg, hogy *Tiszabökényben* élve, naponta hallhatta a vasfüggönyön át is az anyaországi *Liget, Uszka, Tiszabecs* templomainak tornyából üzenetként szétáradó harangzúgást, amely kitartásra ösztönözte a „nem-adom-fel-hitű” embereket. Aztán fiaimmal is megismertük ezt a kisebbségi lélekbe kódolt érzést, mert mi már a szovjet állampolgárságban láttuk meg a napvilágot. A kommunista birodalom összeomlása után, megkérdésünk nélkül családunk tagjait ukrán állampolgárrá nyilvánították.

Ha *Kárpátalja tragédiáját* a családok szintjén szemléljük, meg kell állapítanunk, hogy azóta sem hevertük ki, hiszen az eltelt évszázadban többször megtizedeltek, megaláztak és kifosztottak minket. Egyet azonban nem tudtak elvenni tőlünk: nyelvünket és hitünket. Mert a felmenőink belénk nevelték az anyanyelvi kultúrát, a mélységes istenhitet, amely megtartó erővel bír.

Ki hitte volna, hogy a rendszerváltás után újabb történelmi mérföldkőhöz érünk? A sokkoló megaláztatások után köszönet és hála illeti az anyaországot és a jóakarató embereket. A többségi nemzetek tiltakozása ellenére megnyitotta nekünk a megmaradáshoz szükséges reális lehetőségek tárházát. Így a nemzethez tartozást magyar igazolvánnyal, majd magyar állampolgárság megszerzésével is tanúsíthattuk. Az én családomban is élt a törvényadta lehetőséggel, nagyapáink, apáink nevében felvettük a magyar állampolgárságot. Tettük ezt elszántan és bátran annak ellenére, hogy a totális asszimilációnkra törekvő mostoha-országunk vezetése üldözi a kettős állampolgárokat. Az is megfordult a fejében, figyelembe véve a történelem tanulságait, eddigi eseményeit, hogy vajon melyik lesz a negyedik állampolgárságunk...

A fentiek is bizonyítják, hogy a határokat ugyan meghúzták a fejünk felett, de az összetartozás érzését nem tudták elvenni. Ez megmaradásunk, hitünk, jövőképünk igazi titka. Ma sem kérünk mást a többségi nemzet politikai elitjétől, mint amit száz évvel ezelőtt nagyapáinknak megígértek és szerződésbe foglaltak Európa győztes államai. Közösségi kultúrát, nyelvhasználatot, oktatást és területi öngazgatást kérünk, amit száz évvel ezelőtt már írásban is garantáltak.

Ha kell, újabb száz év tudatában, vívjuk tovább nyelv- és kultúramegtartó küzdelmünket!

Ungvár, 2020. február 11.

(Megjelent az *Irodalmi Jelen* 2020. júniusi számában, az *Esszék Trianonról* fejezetben, 188-191. old.)